

Kommuneplantillæg nr. 37 for kulturmiljøer

Notat over ændringer i redegørelse

Redegørelse i Kommuneplan 2017

Et kulturmiljø er et geografisk afgrænset område, som ved sin fremtræden afspejler væsentlige træk af den samfundsmæssige udvikling. En række af kommunens værdifulde kulturmiljøer og kulturspor fortjener en særlig beskyttelse. Der er lagt vægt på bevaringsværdige kulturmiljøer med egnskarakteristiske eller særlige kulturhistoriske træk samt koncentrationer af kulturspor, som i sammenhæng beskriver en historisk periode eller forløb. Endvidere er der ved udpegnen af kulturmiljøer lagt vægt på at kunne aflæse samspillet mellem landskab, bebyggelse og menneskers udnyttelse heraf.

Dele af kulturmiljøerne eller kulturhistoriske enkeltelementer er allerede omfattet af fredning, eller er beskyttet gennem anden lovgivning – Naturbeskyttelsesloven, Bygningsfredningsloven, Museumsloven med videre. Det gælder blandt andet sten- og jorddiger, fredede fortidsminder samt fredede bygninger. Beskyttelsen er her begrænset til det enkelte dige, fortidsminde eller den enkelte bygning. Den større landskabelige sammenhæng, et enestående gaderum eller sammenhængen mellem flere spredt beliggende fortidsminder varetages således ikke gennem henholdsvis bygningsfredningen eller fortidsmindefredningen. Det er ønsket om at beskytte sådanne sammenhænge, der ligger bag udpegnen af kulturmiljøer.

Forslag til Redegørelse i Kommuneplantillæg nr. 37

En række af kommunens værdifulde kulturmiljøer og kulturspor fortjener en særlig beskyttelse. Der er lagt vægt på bevaringsværdige kulturmiljøer med egnskarakteristiske eller særlige kulturhistoriske træk samt koncentrationer af kulturspor, som i sammenhæng beskriver en historisk periode eller forløb. Endvidere er der ved udpegnen af kulturmiljøer lagt vægt på at kunne aflæse samspillet mellem landskab, bebyggelse og menneskers udnyttelse heraf.

Dele af kulturmiljøerne eller kulturhistoriske enkeltelementer er allerede omfattet af fredning, eller er beskyttet gennem anden lovgivning – Naturbeskyttelsesloven, Bygningsfredningsloven, Museumsloven med videre. Det gælder blandt andet sten- og jorddiger, fredede fortidsminder samt fredede bygninger.

Beskyttelsen er her begrænset til det enkelte dige, fortidsminde eller den enkelte bygning. Den større landskabelige sammenhæng, et enestående gaderum eller sammenhængen mellem flere spredt beliggende fortidsminder varetages således ikke gennem henholdsvis bygningsfredningen eller fortidsmindefredningen. Det er ønsket om at beskytte sådanne sammenhænge, der ligger bag udpegnen af kulturmiljøer.

Hedensted Kommune er en landkommune, hvor bebyggelsesstrukturen er forholdsvis tæt med mange stations- og landsbyer og få større byer, som alle er relativt nye. Udviklingstendenserne i kommunen har sat sine spor i omgivelserne i form af enkeltelementer og hele miljøer - disse karakteriseres som kulturmiljøer.

De kulturhistoriske temaer er gennemgående hovedtræk, som har spillet en væsentlig rolle for egnens udvikling. Temaerne er karakteristiske for flere af de screenede kulturmiljøer, der i kraft af deres fysiske fremtræden afspejler bærende fortællinger i kommunen.

KYST OG VIG

Hedensted Kommune er en kystlig egn, hvor adgangen til hav, fjord og vig har haft stor betydning for bosætning og erhverv, herunder fiskeri, færgefart og handel, samt for udviklingen af feriekulturen fra omkring 1900. Langs kysten findes Vejlefjord Sanatorium, Danmarks første behandlingssted for brystsyge, der i 1895 beskrives som et område af "smilende og af enestående skønhed" af læge Christian Saugman. Kysten og vigen er et yndet udflugtsmål for både turister og lokale som fx ved Sandbjerg Vig, hvor Bugten med små badehuse og to feriekolonier fortæller om dengang almindelige danskere tog kysten til sig. Færgefarten og udskibning af korn har været et centralt element i kommunen, hvor Snaptun grundlægges som ladeplads for landbrugsprodukter fra Hjarnø og Endelave, fra Fakkegrav udskibede Vejle købmænd korn m.m. og Juelsminde havde færgefart til Bogense og Kalundborg. I dag er kulturmiljøerne omkring kysten nogle af kommunens yndede turistmål.

LAND- OG SKOVBRUG

Herregårdene har præget kommunens udvikling, hvor sammenhængen mellem herregårdene, landsbyerne og landskabet er tydelig. Særligt for egnen er det tydelige, sociale spring, der ses i forholdet mellem herregårde, bøndergårde og de bevarede beskedne arbejder- og skovhuse med meget lidt og ringe jord. Strukturen ved Åstrup Kær, Klejs Skov, Stouby Skovvej og gadehusene i Nørby med små stråttækte bindingsværkshuse er enestående eksempler på den fattige kulturhistorie, som står i stor kontrast til de store gårde og herregårde. Herregårdenes indflydelse er særligt tydelig ved Palsgaard, hvor kulturmiljøet omfatter hovedgård, avlsbygninger, landskab, arbejderboliger og landsby samt en moderne industrihistorie i ét samlet kulturmiljø af høj lokal og national værdi. Palsgaards fine arkitektoniske kvaliteter har også sat sine spor i Juelsmindes Svanedamskvarter. Gennemgående for mange af egnens gårdbebyggelser er en egnsspecifik byggeskik, hvor bindingsværk og særligt kampestensbygninger er karakteristisk for Hedensted Kommune. Eksempler på den særlige byggeskik med kampesten findes blandt andet på Hjarnø, Tønballegård, Snaptun og i landsbyen Åstrup.

JERNBANE OG INDUSTRI

I kommunen er der flere eksempler på vand og vindmøller, der vidner om den tidlige industri. Møllerne vidner ligeledes om industrialiseringens indtog, hvor blandt andet Skævlund Mølle og Klaks Mølle efter en brand genopføres som turbinedrevne vandmøller. Jernbanens anlæggelse har sat et tydeligt præg på hele kommunen. Stationsbyerne har udviklet sig omkring Horsens-Juelsmindebanen (nedlagt i 1957), der blev anvendt af mange badegæster om sommeren fra Horsens og opland, samt Horsens-Tørringbanen, der undergik flere omdannelser og senere tog navneforandring til Horsens Vestbaner (endeligt nedlagt i 1962). Stationsbyerne er tidstypiske med karakteristiske byhuse og funktionsbygninger, som fortsat er tydeligt aflæselige i særligt stationsbyerne Uldum, Rask Mølle og Bråskov.

INSTITUTIONELLE MILJØER

I kommunen findes flere institutionelle miljøer, som på hver deres måde fortæller om hvordan myndigheder og lægfolk har påvirket, håndteret og reguleret samfundslivet. I Bjerre har herredsretten og arresten spillet en væsentlig rolle i reguleringen af samfundslivet, og arresthusfangerne har kunnet sidde i deres celle og drømme sig over på Bjerre Kro. Bråskovgård blev oprettet som opdragelsesanstalt i 1907 af P.A. Alberti med henblik på at "afkriminalisere" de unge og på den gamle hovedgård Møgelkær oprettede

staten fra 1939 en ungdomslejr, i 1945 husede Møgelkær befriede norske og danske fanger, der kom fra Tyskland med Folke Bernadottes hvide busser hvorefter gården overdrages til fængselsvæsenet. I dag er Møgelkær uddannelsescenter for fængselsbetjente i Vestdanmark. Også i forhold til det religiøse liv har kommunen været med til at præge den nationale historie gennem Danmarks første vækkelsesbevægelse 'De Stærke Jyder', der havde sit udspring i flere sogne i kommunen, herunder Korning, og som de første almindelige danskere opnåede at kunne oprette egne skoler.